

Gruszczyński błędnie został określony dziekanem i przypisany do Sulimitów; tab. 11, s. 350 – wśród duchownych, kumulujących inne beneficja w okresie posiadania prałatury łeczyckiej zabrakło Władysława z Oporowa, który dzierżył godności aż w 7 kapitułach katedralnych i kolegiackich). Błędy te jednak w niczym nie obniżają wartości prezentowanej publikacji. Monografia Anny Kowalskiej-Pietrzak stanowi zatem istotny i bardzo cenny wkład w badania nad kapitułami kolegiackimi w Polsce średniowiecznej.

ZOFIA WILK-WOŚ

Łódź

Anna Odrzywolska-Kidawa, *Biskup Piotr Tomicki (1464–1535). Kariera polityczna i kościelna*, Warszawa 2004, ss. 224.

Anna Odrzywolska-Kidawa – absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego, a obecnie adiunkt w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie – podjęła się napisania pracy, prezentującej kolejne etapy kariery politycznej i kościelnej biskupa krakowskiego Piotra Tomickiego. Praca oparta została na materiałach źródłowych przechowywanych w archiwach i bibliotekach w Krakowie (Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Archiwum Kurii Metropolitalnej, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka XX. Czartoryskich), w Warszawie (Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum PAN), a także w Poznaniu (Archiwum Archidiecezjalne, Instytut PAN). Napisanie książki poprzedzone zostało również kwerendą wydawnictw źródłowych. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów, bibliografii, indeksu osobowego, ilustracji (w tym kilku fotografii wykonanych przez Autorkę), mapy przedstawiającej dobra ziemskie Mikołaja Tomickiego oraz tablic genealogicznych Tomickich i Szamotulskich.

We wstępie Autorka dokonała prezentacji celów rozprawy, mocno akcentując to, czego czytelnik może od pracy oczekiwać i czego w niej nie znajdzie. Podkreśliła, że interesować ją będą przede wszystkim kwestie związane z rozwojem kariery Piotra Tomickiego jako urzędnika i duchownego. Zapowiedziała także, iż zajmie się czynnikami wpływającymi na kolejne awanse biskupa. Poinformowała również, że jej praca nie jest biografią, opisującą działalność tytułowej postaci jako polityka, mecenasa i duszpasterza (znalazła jednak miejsce na kilka informacji związanych z tym ostatnim typem

działalności). W książce nie będzie też oceniała decyzji politycznych ani formułowała ostatecznych sądów. Według Autorki poza zakres merytoryczny pracy wykracza także ukazanie drogi awansu elity politycznej tego okresu (s. 7–8). A szkoda. Skoro cała rozprawa poświęcona jest karierze Piotra Tomickiego, ciekawe byłoby zaprezentowanie jego drogi życiowej właśnie na tle porównawczym, wykazując w ten sposób, czy awanse biskupa były zjawiskiem typowym, czy też niezwykłym dla tej epoki. Autorka wprowadziła jednak pewne elementy charakteryzujące przebieg karier na przełomie XV i XVI w. (np. kwestię wieku osób obejmujących urzędy, s. 67). Poza zakresem merytorycznym i chronologicznym pracy, A. Odrzywolska-Kidawa we wstępie omówiła także literaturę i źródła oraz zaprezentowała rozdziały swej książki.

Rozdział I (*Środowisko rodzinne*) podzielony został – tak jak pozostałe – na podrozdziały. Pierwszy z nich poświęcony jest przodkom ze strony ojca. Na początku Autorka rozważyła czynniki, mające wpływ na rozwój kariery, a następnie przeszła do prezentacji pozycji majątkowej i powiązań genealogicznych Tomickich h. Łódzia. Przedstawiła sylwetkę ojca Piotra, czyli Mikołaja Tomickiego, chorążego poznańskiego i czasowego zastępcę starosty generalnego Wielkopolski, a następnie opisała okoliczności zawarcia małżeństwa przez rodziców późniejszego biskupa. A. Odrzywolska-Kidawa podkreśliła, że Mikołaj ożenił się z panną z rodziny o dużych wpływach politycznych (Anną z Szamotuł), co podniosło znaczenie Tomickich w Wielkopolsce. Autorka zaproponowała tutaj jako datę zawarcia małżeństwa „ok. 1464 r.” (s. 22). W świetle przytoczonych przez nią faktów i przypuszczeń można spróbować uściślić tę datę. Najwcześniej ślub mógł odbyć się w 1462 r., a najpóźniej w I połowie 1463 r. Propozycja pierwszej daty oparta jest na zdaniu (s. 22): „Jej [tj. Anny] brat Jan Młodszy prawdopodobnie też już nie żył (zm. między 1462 a 1464)”. Druga z sugerowanych dat opiera się na wnioskach, wynikających z daty narodzin Piotra Tomickiego i ewentualnej daty narodzin jego starszego brata Jana. Przyjmując, że w chwili ślubu Mikołaja i Anny, Jan Młodszy rzeczywiście już nie żył, oraz godząc się z argumentacją Autorki, iż najbardziej prawdopodobna jest hipoteza o narodzinach Piotra w 1464 r. (s. 39), należy jednocześnie przyjąć, że jego brat Jan nie mógłby urodzić się później niż na początku tegoż 1464 r. To z kolei wyraźnie wskazywałoby na I połowę 1463 r. jako czas zawarcia małżeństwa przez ich rodziców. Proponowane przeze mnie daty są oczywiście tylko kolejną próbą interpretacji niepewnych danych.

Czytelnika, który jest zainteresowany kolejami życia ojca późniejszego biskupa, warto w tym miejscu odesłać również do podrozdziału 3, w którym jeden z akapitów poświęcony jest dwóm małżonkom Mikołaja (s. 36–37) i zawiera informacje o zapisach posagowo-wiennych dla obu pań.

Podrozdział 2 rozdziału I to prezentacja przodków matki Piotra, należących do jednego z najbardziej znanych i wpływowych rodów średniowiecznej Polski. Porównanie wiedzy współczesnego historyka na temat Szamotulskich i Tomickich dodatkowo podkreśla różnice, jakie dzieliły oba rody (znaczenie, pozycja, powiązania rodzinne). Podrozdział 3 przedstawia kariery, majątki, małżeństwa i potomstwo rodzeństwa biskupa Tomickiego, czyli 4 braci i 2 siostr. Autorka zaznaczyła, iż nie są znane daty urodzin dzieci Mikołaja i Anny z Szamotulskich, a następnie ukazała poglądy badaczy próbujących ustalić czas narodzin Piotra.

Po śmierci Mikołaja opiekunem Piotra i jego rodzeństwa został kasztelan międzyrzecki Andrzej z Szamotuł (s. 39). Była to kluczowa postać dla dalszych losów późniejszego biskupa. Ponieważ sylwetka Andrzeja została scharakteryzowana we wcześniejszej części pracy, przydałoby się odesłanie czytelnika do informacji (s. 31) o pokrewieństwie i domniemanych powodach przejęcia opieki nad dziećmi Anny i Mikołaja właśnie przez tego przedstawiciela Szamotulskich.

Rozdział 2 opisuje kolejne etapy kształcenia oraz początki kariery Piotra Tomickiego. Przyszły biskup uczył się najpierw w gnieźnieńskiej szkole katedralnej. Autorka przedstawiła tu także bibliotekę katedralną oraz proces edukacji dzieci, zastanowiła się nad celami wstępowania do stanu duchownego i zasygnalizowała, dlaczego Piotr tak długo wahał się z podjęciem tej decyzji (s. 54). Do tej kwestii powróciła w dalszej części pracy (s. 127). Następnie Autorka przeanalizowała, do jakiego typu szkoły Tomicki mógł uczęszczać w Lipsku i czas jego pobytu w Wiedniu. Pisała też o studiach w Krakowie i Bolonii, gdzie w 1500 r. uzyskał tytuł doktora obojga praw, a także o jego pobycie w Rzymie. Zauważyła również, że był to czas, kiedy Piotr spotykał inne wybitne postaci swej epoki, np. Mikołaja Kopernika i Erazma Ciołka.

Kolejny podrozdział charakteryzuje, według słów Autorki, nowy etap życia, w który wkroczył 36-letni Tomicki, obejmując urząd kanclerza Fryderyka Jagiellończyka. A. Odrzywolska-Kidawa przeprowadziła analizę czasu, okoliczności oraz znaczenia tego wydarzenia. Podkreśliła przy tym, iż godność ta pozwoliła Piotrowi na zdobycie orientacji w aktualnych sprawach państwowych oraz na podejmowanie poselstw m. in. na dwór królewicza Zygmunta, co owocowało na-

wiązywaniem kontaktów z otoczeniem przyszłego króla (s. 79–80). Dla rozwoju dalszej kariery Tomickiego miał znaczenie również pobyt – po śmierci kardynała Fryderyka – na dworze biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego. Autorka zwalcza w tej części pracy poglądy o bierności politycznej Piotra w latach 1503–1506 (s. 88). Píše też o początkach kariery na niwie kościelnej (archidiakoniat krakowski, kustodia kielecka – s. 83, 85).

Kolejny rozdział rozprawy poświęcony jest działalności Tomickiego jako królewskiego sekretarza w czasach Zygmunta I. A. Odrzywolska-Kidawa zaprezentowała drogę Piotra do tego urzędu, a następnie opisała jego misje poselskie m. in. na Pomorze Zachodnie, do hospodara mołdawskiego, do książąt śląskich oraz kilkakrotne na Węgry. Szczególne znaczenie dla dalszych awansów Tomickiego miały właśnie te ostatnie. Dzięki nim nawiązywał kolejne kontakty, które przyczyniały się później do wspinania się na coraz wyższe szczeble kariery. Autorka zajęła się również jego kolejnymi godnościami kościelnymi. Opisała także rozliczne zabiegi i atmosferę wokół objęcia biskupstwa przemyskiego i podkanclerstwa koronnego. Okresowi sprawowania tego ostatniego urzędu poświęciła czwarty, ostatni rozdział pracy. Scharakteryzowała również działalność Tomickiego jako biskupa poznańskiego, pisząc, iż angażował się on znacznie bardziej w sprawy swej nowej diecezji niż diecezji przemyskiej (s. 169). Następnie zaś sięgnął po godności koadiutora krakowskiego, kolektora Kamery Apostolskiej i biskupa krakowskiego.

Chociaż nie jest to pełna biografia, to z pracy wyłania się dość wyraźna sylwetka biskupa Piotra Tomickiego. Z jednej strony rysuje się on jako człowiek sumienny, rzetelny (s. 152), pracowity (s. 64), zrównoważony (s. 69), dyskretny (s. 151), pamiętający o więzach przyjaźni (s. 61), wykształcony (znający cztery języki) esteta (s. 63–64, 69), lojalny wobec władcy i mający jego zaufanie (s. 151), elastyczny dyplomata (s. 115, 151) i dojrzały polityk (s. 152). Z drugiej zaś strony, był on typowym przedstawicielem elity duchowieństwa swojej epoki. Działalność polityczną przedkładał nad duszpasterską (s. 152), a kolejne godności kościelne traktował jako dochodowe stanowiska. Chociaż..., zasiadając na coraz bardziej znaczących stolicach biskupich, coraz bardziej zwracał uwagę i na działalność duszpasterską (s. 189). Był on zręcznym graczem, wykorzystującym własne umiejętności i możliwości do realizacji swoich pragnień i ambicji, np. zdobycia miejsca w senacie (s. 152–153, 164). Wszystkie te uwarunkowania przyczyniły się do rozwoju kariery Tomickiego, która niejednokrotnie zależała od postawy samego Piotra (s. 77). Nie mniejsze znaczenie

miały jednak, i często podkreślane przez Autorkę, relacje z innymi ludźmi oraz zdolności w szukaniu właściwych protektorów.

Takie zestawienie cech i czynników mających wpływ na awanse Tomickiego powoduje, że A. Odrzywolska-Kidawa prezentuje rzadko spotykane chłodne i pozbawione emocji podejście do tytułowej postaci rozprawy. Ocenia postępowanie swego bohatera z dystansu, dostrzegając także i to, iż niektóre zlecane mu zadania nie miały większego znaczenia dla państwa (s. 104). Autorka ukazuje jego ambicje i osobiste zabiegi w celu uzyskania kolejnych godności. Czytelnik czeka więc na zapowiedziane we wstępie (s. 12–13) kolejne – napisane równie pięknym językiem i w równie wyważony sposób – rozprawy, obejmujące inne wątki życia i działalności Piotra Tomickiego.

ANNA KOWALSKA-PIETRZAK
Uniwersytet Łódzki

Raporty roczne Ambasady Brytyjskiej w Warszawie 1945–1970, oprac. M. Nurek, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2003, ss. 489

Prezentowana publikacja dokumentów to zbiór raportów rocznych Ambasady Brytyjskiej w Warszawie z lat 1945–1970, która powstała dzięki współpracy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (NDAP) w Warszawie z Public Record Office (od kwietnia 2003 r. The National Archives) w Londynie. Opublikowane dokumenty odnaleźli w archiwum brytyjskim dr Louise Atherton z tegoż archiwum i prof. dr hab. Mieczysław Nurek z Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Obok kompletu raportów rocznych ambasady brytyjskiej w Warszawie w zbiorze zamieszczono także powstałe w Foreign Office dokumenty, zwłaszcza komentarze (Minutes), odnoszące się do otrzymanych raportów.

Publikacja jest jednym z efektów działań NDAP, mających na celu – jak napisała w *Przedmowie* Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych doc. dr hab. Daria Nałęcz – udostępnianie „źródeł poznania historycznego niedostępnych w zbiorach polskich, ale niezbędnych do prawidłowego odczytywania losów państwa polskiego i narodu”. Planowane jest wydanie kolejnego tomu raportów rocznych Ambasady Brytyjskiej w Warszawie z lat 1918/1919–1939.

W omawianym tomie dokumenty zostały opublikowane w oryginalnej wersji językowej. Profesor M. Nurek napisał we *Wstępie*, że „tak